

ÅBINGSTALE: LAND

Ved kunsthistoriker, kritiker og lektor ved Københavns Universitet Rune Gade

Jeg vil gerne starte med at sige tak for invitationen til at åbne udstillingen *Land* her i Museumsbygningen i dag. Udstillingens tema, landskabet, trækker lange tråde tilbage, ikke blot i fotografiets historie, men i billedernes historie mere generelt. For afbildninger af landskaber er ikke bare objektive skildringer af den foreliggende natur, den foreliggende virkelighed. Landskabsbilleder er aktivt med til at skabe den virkelighed, de fremstiller. Med andre ord er forbindelsen mellem den subjektive oplevelse og den objektive virkelighed mere kompleks og bogstavelig talt *indviklet*, end vores hverdagsprog lader ane.

Og netop traditionen for landskabsbilleder demonstrerer meget tydeligt denne indviklede forbindelse mellem vores oplevelse af landskaber og vores udformning af landskaber. Derfor har den amerikanske kunsthistoriker William J.T. Williams i sin bog *Landscape and Power* foreslået, at vi indfører en verbumform af substantivet 'landskab', for at kunne tale om, at vi aktivt 'landskaber' vores omgivelser. Altså at vi udformer omgivelserne gennem vores interaktion med dem og vores forestillinger om dem, snarere end at vi blot underlægger os en allerede eksisterende natur. Danmark er som en landbrugsnation et godt eksempel på et land, hvor så godt som hver kvadratmeter er gennemkultiveret og dermed decideret formgivet af mennesker.

Billeder kan være magtfulde visualiseringer af forestillinger og ideer. De intime sammenhænge mellem de danske guldaldermaleres skildringer af 'skønne' landskabelige prospekter og fremkomsten og udformningen af en dansk nationalstat er blot ét eksempel på, hvordan visuelle landskabsfremstillinger kan tjene ideologiske interesser ved at aftegne en national forståelse, der har til hensigt at markere det 'særligt danske' og derved skabe en fælles identitet. At guldaldermalerne fortsat står som netop en 'guldalder' i manges danskeres bevidsthed i dag, vidner om, hvor effektfulde og hvor magtfulde bestemte visualiseringer af landskaber kan være. Et af de mere kuriøse vidnesbyrd om, at mennesker grundlæggende stræber efter at forme omgivelserne i billeders tegn, at mennesker ser virkeligheden gennem allerede eksisterende visuelle matricer, er begrebet om det pittoreske. Det pittoreske betegner netop en synsmåde, der anlægger et æstetiserende blik på omgivelserne, dvs. beskuer landskabet igennem en bestemt forudfattet mening om, hvad der er smukt. Vi anvender også begrebet i dagligdagen, hvor vi kan tale om et bestemt landskab eller en udsigt fra et vindue som 'pittoresk'. Med udnævnelsen af noget som 'pittoresk' siger vi egentlig, at vi genkender det fra billede eller at vi genkender det som noget, der kunne være et billede. Vi lader med andre ord eksisterende billeder være en norm for, hvad vi finder skønt, hvad vi finder smukt.

Et af sine mest manifesterede udtryk for at anlægge et æstetiserende blik på omgivelserne finder man i det såkaldte Claude-glas, som i 1700-tallets England blev en veritabel mani

blandt overklassen. Som navnet indikerer, var claude-glasset en metode, hvormed almindelige mennesker let og bekvemt kunne formgive de ydre omgivelser som om de var et maleri af den franske maler Claude Lorrain, som levede i 1600-tallet. Claude Lorrains varme, glødende og stærkt idylliserende landskaber kunne man selv transformere et givent landskab til ved at holde et claude-glas op for øjet. Claude-glasset var et mørkt indfarvet stykke glas, som var formet let konvekst. Holdt man det op for øjet, tog virkeligheden sig ud som et af Lorrains malerier, pittoresk og skøn. Hvis man synes, det lyder skørt, skal man blot tænke på vores egen samtids versioner af claude-glasset. De fleste billedteknologier, der er koblete til sociale medier, fx Instagram og Facebook, har indbygget en hel række billedbehandlingsprogrammer, der med et par tryk med fingrene indfarver dit foto med en sepia-tonet 1930'er-nostalgi eller falmende 1970'er-farver. Vi er måske i dag mere end nogensinde bevidste om den recirkulation af visuelle matricer, som finder sted gennem sådanne filtreringsmuligheder. I det mindste lægger de teknologiske muligheder op til, at vi bliver bevidste om, hvordan eksisterende billedformer er medvirkende til at forme vores egne muligheder for at skabe nye billeder, hvordan vi meget bogstaveligt formgiver vores nye billeder i de gamle billeders tegn. Men måske er der snarere tale om bevidstløs retrofascination og fortidsdyrkelse end en egentlig bevidsthed, endsige *kritisk* bevidsthed, om billeders visuelle magt.

En udstilling som Land er under alle omstændigheder en meget velkommen illustration af, at landskabsfotografi kan tænkes helt anderledes end de overleverede skønhedskonventioner som indtil kvalmepunktet reproduceres og trivialiseres tusindvis af gange dagligt gennem sociale medier som Instagram og Facebook.

Med udstillingen Land får vi indblik i en fotografisk landskabstradition, som anvender en slags kritisk-antropologisk metode med rødder i den såkaldte New Topographics-bevægelse i 1960'ernes USA. I stedet for storladne og sublime landskabsfotografier, som man kender dem fra fx den amerikanske fotograf Ansel Adams, fik man med New Topographics skildringer af den menneskeskabte natur, ofte banale og trivielle skildringer, uden nogen intentioner i retning af idyllisering, skønhed eller det sublime. Kunstnerne på denne udstilling lægger sig på hver deres måde i forlængelse af denne tradition. Jeg skal ikke gå ind i hver enkelt fotografs bidrag, men vil forsøge at karakterisere de bestræbelser, man kan identificere som et fællestræk ved de værker, der vises. For det første er der en vis form for ligefremhed på færde, dvs. en registrering som uden ironi, uden patos, uden drama stiller tingene til skue. Det er ikke ensbetydende med, at motiverne helt savner disse elementer, som man godt kan argumentere for, er tilstede i nogle af værkerne. Men det er ikke de primære træk i værkerne, som derimod er kendetegnede ved en stille og anti-spektakulær ligefremhed. For det andet er landskabsbillederne så godt som helt menneskeforladte. Kun meget sporadisk ses der en person eller to i et motiv. Sågar dyr er der få af i billederne. Men det er ikke ensbetydende med, at mennesket ikke indirekte er tilstede. For ligesom i New Topographics-traditionen, som jeg nævnte, arbejder kunstnerne på udstillingen her

også typisk med kulturelt informerede landskaber, som på den ene eller den anden måde bærer spor efter menneskelig indgriben, menneskelige aktiviteter.

For det tredje arbejder kunstnerne imod konventionerne for landskabsafbildninger, imod de visuelle matricer, som former vores ideer om det landskabelige og det pittoreske. Det er ikke ensbetydende med, at værkerne ikke rummer deres egen skønhed. Man kan hurtigt konstatere, at her netop er tale om meget smukke og teknisk set perfektionerede værker. Men det er ikke den banaliserede og trivialiserede skønhedsforestilling, som jeg tidligere nævnte. Derimod kan man tale om både en konceptuel skønhed og en kompleks skønhed, som begge tenderer mod at udhæve motiverne af deres forankring i virkeligheden og gøre dem helt abstrakte. Mange af motiverne er serielle og båret af en gennemgående ide, som fjerner dem fra den fotografiske æstetiks dogme om 'det afgørende øjeblik'. Det er andre parametre for kvalitet, som dominerer i disse værker, uden at værkerne forlader idealet om visuelt raffinement og optisk udfordring af beskueren.

Samlet kan man konstatere, at fotografierne i udstillingen forholder sig kritisk og selvbevidst til landskabsgenren, og at de udgør en form for modbilleder til de normsættende og helt dominerende modeller for skønhed, som er i omløb i en bredere visuel kultur. I den forstand er der også tale om en både vigtig og nødvendig udstilling, som udvider vores ideer om landskabet og samtidig forholder sig kritisk til menneskers forvaltning af naturen.

Og vigtigt nok så præsenterer udstillingen en perlerække af indflydelsesrige og internationale kunstnernavne, som vi kan være kuratorerne taknemmelige for at få at se i en dansk sammenhæng.

Med de ord vil jeg sige tak for opmærksomheden og erklære udstillingen for åben. Tak!